

ÇAPRAZ GRUP ÜYELİĞİ VE GRUPLAR ARASI AYIRD EDİCİLİK

*Doç. Dr. Sibel ARKONAÇ
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü, İstanbul*

ÖZET:

Gerçek hayatta birden fazla sayıda grupta üyelikleri bulunan bireyin sosyal kimliğinde herbirinin önemi farklı olduğundan çaprazlanmış bir kategorizasyon durumunda diğer gruplara göstereceği veya ortadan kaldıracacağı ayırd edicilik davranışı, onun çaprazlanmış gruptaki üyeliğini oluşturan iki kategorinin sosyal kimliğindeki göreceli önemine bağlı olabileceği bu çalışmanın problemini teşkil etmektedir. Çalışmada genç/yetişkin ve kadın/erkek iki farklı gruba üye olan toplam 120 denekle Zavalloni'nin (1971) odaklaştırılmış içe bakış tekniğinin geliştirilmiş versiyonu kullanılarak mülakatlar yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar problemde öne sürülen beklentileri desteklemiştir. Çaprazlanmış grup üyeliklerindeki gruplar arası ayırd edicilik deneklerin bu her iki gruptaki üyeliklerinin sosyal kimliklerinde taşıdıkları öneme bağlı kalmıştır. Sonuçlar çaprazlanmış kategorizasyon çalışmaları ve gruplar arası ayırd edicilik çerçevesinde tartışılmıştır.

Giriş

1970'lerden bu yana gruplar arasındaki ayırd edici davranış üzerine yapılan çok sayıdaki minimal grup deneyi (Bkz. Horwitz ve Rabbie, 1982; Messick ve Mackie, 1989) insanları farklı iki gruba ayırmanın grup içine tarafgir davranışı ortaya çıkarmada yeterli bir şart olduğunu doğrulamaktadır: insanlar ait oldukları grubu diğerinden daha olumlu değerlendirmektedir.

Minimal grup deneylerinin çoğunda sosyal çevre, deneğin kendi sosyal grubu ile bir diğer grup arasında ikiye bölünen bir kategorizasyon şeklinde düzenlenmektedir. Bir başka ifade ile denekler sadece iki grupla karşı karşıyadırlar: kendi grubu ve diğer grup. Buna basit bir kategorizasyon situasyonu adı verilmektedir. Ama gerçek dünyada sosyal kategorizasyonlar bireyin çok daha karmaşık olan sosyal çevresinde birbiri ile kesişme eğilimindedir. Çaprazlanmış kategorizasyon (crossed categorization) situasyonu bunlardan bir tanesidir. Burada bir kategorizasyon diğeri ile kesişir.

A/B kategorizasyonunun X/Y kategorizasyonu ile çaprazlandığını düşünelim. Böyle bir situasyonda AX kategorisindeki grup üyeleri ile BX kategorisindeki grup üyeleri X/Y kategorizasyonuna göre aynı grubun üyeleri olmakta-

		A / B	
		A	B
X / Y	A	AX	BX
	Y	AY	BY

dırlar. Ama aynı zamanda A/B kategorizasyonuna göre de farklı grupların üyeleri olmaktadır.

Böylesine bir kısmen örtüşen grup üyeliğinin gruplar arası ilişkiler üzerinde ne gibi etkisi olabilir? Bu sorunun önemi, gruplar arası ilişkilerde ortaya çıkan çatışmanın azaltılmasında veya kaldırılmasında bu etkinin bir araç olarak kullanılabileceği düşünüldüğünde ortaya çıkacaktır.

Bu tür araştırmaları başlatan Deschamps ve Doise (1978) olmuştur. Hipotezlerinin çıkış noktası Doise'un (1978) Kategori Farklılaşması Modeli (Category Differentiation Model) idi. Bu modele göre, gruplar arası kategorizasyon veya bir başka ifade ile kategori farklılaşması grup içinde algılanan benzerliğin ve gruplar arasında algılanan farklılığın artırılmasına yol açar. Kendi grubu ile diğer grup arasında kognitif-algısal düzeydeki bu farklılık, değerlendirici ve dav-

ramşsal seviyedeki farklılaşmalarla ilişki halindedir. Dolayısıyla çaprazlanan bir kategorizasyon durumunda bu benzerlik ve farklılık algısı birbirini nötralize edeceğinden gruplar arasındaki ayırd edicilik ortadan kalkacaktır. AX kategorisindeki grup üyeleri ile BX kategorisindeki grup üyeleri X/Y kategorizasyonuna göre aynı grupta olduklarından (X) grup içi benzerliklerini, A/B kategorizasyonuna göre ise farklı grupta olduklarından gruplar arası farklılıklarını aynı anda algılayacaklardır. Bu da nötralizasyona yol açacağından gruplar arası ayırd edicilik ortadan kalkmış olacaktır.

Deschamps ve Doise bu hipotezi test ettikleri deneylerinde iki deneysel şart yaratmışlardır. Basit kategorizasyon şartında 9-10 yaş arası altısı kız altısı erkek 12 çocuk karşılıklı olmak üzere yuvarlak bir masa etrafına oturtulmuştur. Çaprazlanmış kategorizasyon şartında aynı işlem devam ettirilmekte birlikte yarısına erkek ve kız çocukların yarısına kırmızı (üç erkek, üç kız - kırmızı), diğer yarısına ise mavi kalemler verilerek deneklere kırmızılar ve maviler grubu oldukları söylenmiştir.

Denekler bireysel olarak dört adet kağıt kalem işi yaptıktan sonra herkesi tek tek bu işler üzerinden değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirme işleminden sonra bir sıfat listesi verilmiş ve kendi cinsiyet özelliklerini taşıyan ve taşımayan sıfatları işaretlemeleri istenmiştir. Yarıya verilen bu listenin tıpatıp aynısı bir sıfat listesinden aynı işlemi karşı cins için yapmaları söylenmiştir. Deschamps ve Doise basit kategorizasyon durumunda aynı cinsiyetten olan deneklerin birbirlerinin performanslarını diğer cinsiyetten olanların performanslarından daha iyi bir seviyede değerlendirdiklerini bulmuşlar. Denekler kendi cinsiyet gruplarına tarafgir davranmışlardır. Ama bu gerçek hayattaki kız/erkek kategorizasyonu, sunî olarak oluşturulmuş mavi/kırmızı kategorizasyonu ile çaprazlandığında bu gruplar arası ayırd edicilik kaybolmuştur. Elde ettikleri bir diğer bulgu ise bu etkinin sadece kağıt-kalem işiyle ilgili performans değerlendirme ölçeğinde gözlenmiş olmasıdır. Denekler bu çapraz kategorileri genel olarak değerlendirdiklerinde kendi cinsiyet grupları lehine davranmaya devam etmişlerdir.

Çaprazlanmış kategorizasyon durumu hakkında bir başka tahmin ise Sosyal Kimlik Teorisi'nden (Tajfel ve Turner, 1979) doğru gelmektedir. Bu teoriye göre, bireyler olumlu bir benlik elde etmek üzere motive edilirler. Olumlu bir benlik algısına katkıda bulunan grup üyeliği bireyleri, gruplarının olumlu bir

düzeyde değerlendirmeyi elde etmesi yönünde motive edecektir. Çünkü grup üyeliğinin onların benlik algılarına olumlu katkıda bulunmasının yegâne yolu budur. Bir grubun üyelerinin benlik algılarına olumlu katkıda bulunabilmesi bir başka grupla ilgili bir boyutta mukayeseden elde edeceği sonuca bağlıdır. Dolayısıyla gruplar kendi lehlerine olumlu değerlendirmeyi elde edebilmek için ayırdedici farklılaşmalara gideceklerdir.

Bu teorik yaklaşımdan hareketle Brown ve Turner (1979) çaprazlanmış bir kategorizasyon situasyonunun kişinin benlik tarifini karmaşıktırmakla beraber onun olumlu bir sosyal kimlik edinme arzusunu zayıflatmayacağını öne sürmüşlerdir. Basit kategorizasyonların her bir etkisinin toplamsal olarak bir araya geleceğini varsaydıklarından çaprazlanmış kategorizasyon situasyonlarında da gruplar arası ayırdediciliğinin devam edeceğini iddia etmişlerdir. Brown ve Turner ancak köşegenel grupların değerlendirildiği çapraz kategorizasyon situasyonunda gruplar arası ayırdediciliğin devam ettiğini bulmuşlardır. Diğerlerinde gruplar arası ayırdedicilik gözlenmemiştir.

1987'de Vanbeselaere bu iki teörinin test edildiği bir deney düzeni kurmuştur. Bu deney düzeni Deschamps ve Doise'un (1978) deney düzeninin aynı olmakla birlikte Brown ve Turner'ın (1979) eleştirdikleri zayıflıklardan arındırılmıştı. Çaprazlanan kategorizasyonların her ikisi de laboratuvar ortamlarında oluşturulmuştu. Elde ettiği sonuçlar Deschamps ve Doise'un sonuçlarını çok yakın bir noktada tekrar etmiştir. Denekler çaprazlanmış kategorizasyon situasyonunda hem genel bir değerlendirme ölçeğinde hem de performans değerlendirme ölçeğinde gruplar arası ayırdedicilik seviyelerini düşürmüşlerdir.

Vanbeselaere 1991'de, deney düzeninde bazı tadilatlar yaparak 1987'deki deneyi tekrar etti. Elde ettiği bulgular son derecede ilginçti. Denekler, köşegenel grup üyeliklerinde gruplar arası ayırdediciliklerini devam ettirmişlerdir. Kısmen örtüşen grup üyelerinde ise gruplar arası ayırdediciliklerini ortadan kaldırmışlardır. Ama bu durum sadece denekler performanslarını değerlendirdiklerinde ortaya çıkmıştır. Tıpkı Deschamps ve Doise'un deneyinde olduğu gibi genel bir tutum değerlendirmesi söz konusu olduğunda ayırdediciliklerini devam ettirmişlerdir. Vanbeselaere'in bu bulgusu, deneklerin çaprazlanmış kategorizasyon situasyonunu bu ölçekte gerçek bir gruplar arası davranış ortamı olarak algılamaya devam ettiklerine işaret etmektedir. Çünkü deneklere kendi grup üyeleri arasında ve diğer grup üyeleri arasında algıladıkları benzerlikler sorulduğunda, denekler

sadece kendi gruplarıyla kendilerinden tamamen farklı olan köşegenel grupları değil kısmen örtüşen grupları da farklı algıladıklarını ortaya koymuşlardır. Bir başka ifade ile denekler çaprazlanmış kategorizasyon durumunda kendi grupları ile örtüşen grup üyelikleri arasında ayırd edici farklılıkları algılamaya devam etmişlerdir.

Çaprazlanmış kategorizasyon deneylerinde, deneklerce aynı psikolojik anlama sahip iki kategorizasyon elde etmek için yapay olarak oluşturulmuş kategorizasyonlar kullanılmıştır. (Vanbeselaere, 1987, 1991; Brown ve Turner 1979; Deschamps ve Doise, 1978). Sonuçlar çaprazlanmış kategorizasyonun gruplar arası ilişkileri toplamsal bir birleşme (combine additively) vasıtasıyla etkilediğini göstermektedir. Ama gerçek sosyal kategorizasyonların kullanıldığı çalışmalar, bu etkinin başka tarzlarda da birleşebileceğine işaret etmektedir (Arcuri, 1982; Brewer, Ho, Lee, ve Miller, 1987).

Gruplar arası ilişkilerde çaprazlanmış kategorizasyonunun etkisini belirlemede deneklerin sosyal kimliklerinde temsil edilen bu iki kategorizasyonun birbirine göre taşıdığı önem ve anlamın rolü olduğu düşünülebilir. Bireyin sosyal kimliği onun özdeşleşmiş olduğu çok çeşitli grup üyeliklerini kapsar. Bu üyeliklerin psikolojik olarak o birey için önemli onun sosyal kimliğinde eşit olarak temsil edilmemektedir. Dolayısıyla farklı psikolojik anlamlar taşıyan sosyal kategorizasyonları çaprazlanmış kategorizasyonunu etkileyiş tarzları da farklı olabilir.

Ayrıca örtüşen grup üyeliği çerçevesinde kategorizasyonlardan herhangi birinin her iki örtüşen grup için aynı psikolojik öneme sahip olması durumunda ise gruplar arası farklılık algısı sosyal mukayese sürecini uyarmayacaktır (Tajfel ve Turner, 1979). Dolayısıyla da denekler ortamı gerçek bir gruplar arası davranış durumu olarak algılamayacaklardır. Bunu deneklerin grup içi ve grup dışına ait genel değerlendirmelerinde gözlemek mümkündür.

Bu beklentiler çerçevesinde bu araştırmada iki gerçek sosyal kategorizasyon olarak yaş (yetişkin/genç) ve cinsiyet (erkek/kadın) kategorizasyonları çaprazlanmıştır. Vanbeselaere'in 1991'deki deney düzeninden farklı olarak bu çalışmada sadece genel değerlendirme ölçeği kullanılarak ayırd edici davranış ölçülme çalışılmıştır.

Yöntem

Denekler : Bu çalışmada yaş (18-30 = genç; 31-55= yetişkin) ve cinsiyet (kadın/erkek) grupları kullanılmıştır. Yaş grupları pilot bir çalışma sonucu saptanmıştır. Rasgele seçilen kişilere genç ve yetişkin insanların hangi yaşlar arasında olabilecekleri sorulmuş daha sonra verilen bu yaş gruplarının bir ortalaması alınmıştır. Yaş ve cinsiyet gruplarından random olarak seçilmiş olan toplam 120 denek araştırmanın denek gruplarını oluşturmuştur. Deneklerle görüşmeler dairesel olarak yapılmış, görüşmeciler deneklerin ait oldukları yaş ve cinsiyet gruplarıyla eleştirilmişlerdir.

İşlem : Zavalloni'nin (1971) odaklaştırılmış içe bakış tekniği'nin geliştirilmiş bir versiyonu kullanılmıştır. Bu teknik deneklerin grup içi ve grup dışına ait kendi tasvir ve tariflerini vermesini ve aynı zamanda da bu tarifleri kendilerinin değerlendirmesine izin verecek mahiyettedir.

Basit kategorizasyon durumunda denekler ait oldukları grubu ve diğer grubu tarif etmek durumundadırlar. Deneklere akıllarına ilk geleni söylemeleri talimatı verilmiştir. Kadın gruplarını ve diğer grupları cinsiyet ve yaş kategorizasyonlarında sırasıyla tarif etmişlerdir. Çaprazlanmış kategorizasyon durumunda bu iki kategorizasyon çaprazlanmıştır (yetişkin kadın, genç kadın, yetişkin erkek, genç erkek). Sonra deneklerden bu dört çapraz kategoriyi kendi kategorilerden başlayarak tarif etmeleri istenmiştir. Her bir silüasyon şartının bitiminde deneklerden verdikleri cevaplara geri dönerek herbir özelliğin kendi benliklerine uyup uymadığını eğer uyuyorsa bunları tamamen, biraz veya çok az şeklinde belirlemeleri istenmiştir. Gruplar arası ayırd edicilik, deneklerin grup içi - grup dışı tariflerinde verdikleri özelliklere yükledikleri uygunluk skorlarının ortalama değerlerinin karşılaştırılması yoluyla ölçülmüştür.

Analiz : Analizin birinci kısmında her iki silüasyonunda bütün grup üyeliklerine verilen bütün özellikler ayrı ayrı içerik analizine tabi tutulmuş ve her bir kategoriye giren özellikler en olumsuzdan en olumluya doğru mertebelenmiştir. İkinci kısımda bu nicelikselleştirilmiş verilere discriminant analizi uygulanmıştır. Son kısımda ve burada aktarılacak olan veriler, deneklerin özelliklere uygunluk skorlarına tek yönlü ANOVA uygulanmasıyla elde edilmiştir.

Sonuçlar

Basit kategorizasyon ortamında denekler anlamlı bir seviyede grup içine tarafgir davranmışlardır (Tablo 1).

Tablo 1

Basit kategorizasyon situasyonunda grup içi-grup dışı değerlendirmelerinin ortalamaları

	Erkekler	Kadınlar
Kadın Grubunun Üyeleri	2.3	3.0
Erkek Grubunun Üyeleri	3.1	2.5
	Gençler	Yetişkinler
Genç Grubunun Üyeleri	2.8	2.1
Yetişkin Grubunun Üyeleri	3.4	2.5

(Değerler 1-4'e kadar değişebilmektedir. "4" tamamen uyar'a işaret eder)

Denekler kendi gruplarını diğer grupları değerlendirdiklerinden daha olumlu bir seviyede değerlendirmişleridir.

Çaprazlanmış kategorizasyon ortamında ise genç kadın ve genç erkek grupları ayırd edici davranmaya devam ederken, yetişkin kadın ve yetişkin erkek grupları birbirleri arasındaki ayırd edici farklılık algılarını ortadan kaldırmıştır (Tablo 2).

Tablo 2

Çapraz kategorizasyon situasyonunda grup içi-grup dışı değerlendirmelerin ortalamaları

	Genç Kadın	Genç Erkek	Yetişkin Kadın	Yetişkin Erkek
Genç Erkekler	1.6 (2.9)	2.9 (2.9)	1.7 (2.9)	2.0 (2.9)
Genç Kadınlar	3.3 (3.3)	2.6 (3.3)	2.3 (3.3)	2.4 (3.3)
Yetişkin Erkekler	3.0 (3.5)	2.3 (3.5)	3.6 NS (3.5)	3.5 (3.5)
Yetişkin Kadınlar	2.9 NS (3.2)	2.4 (3.2)	3.2 (3.2)	2.8 NS (3.2)

(Değerler 1-4'e kadar değişebilmektedir. "4" tamamen uyar'a işaret eder)

Yetişkin kadın, genç kadınla arasındaki ayırd ediciliği ortadan kaldırırken genç erkekle arasındaki ayırd ediciliği devam ettirmiştir. Yetişkin erkek, yetişkin kadın ile arasında farklılık algılanmazken, genç erkek ve genç kadın arasındaki farkı devam ettirmiştir.

Çapraz kategori üyelikleri basit kategorideki üyelikler ile karşılaştırıldığında çapraz kategorizasyon sonucu ortaya çıkan grup üyeliklerini oluşturan ikili kategorilerin sosyal kimliklerinde farklı önem seviyelerinde olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3
Çapraz kategorizasyonda ikili kategori üyeliklerinin değerlendirme seviyeleri

	Erkekleri	Kadınları	Gençleri	Yetişkinleri
Genç Erkekler	2.2 (3.3)	2.7 (3.3)	3.1 NS (3.3)	2.4 (3.3)
Genç Kadınlar	2.6 NS (2.9)	1.7 (2.9)	2.5 (2.9)	1.8 (2.9)
Yetişkin Erkekler	2.3 (3.2)	3.3 (3.2) NS	2.5 (3.2)	3.1 (3.2) NS
Yetişkin Kadınlar	3.5 (3.5) NS	2.3 (3.5)	2.4 (3.5)	3.6 (3.5) NS

Genç kadınlar kadın olma özelliğinden ziyade genç olma kimliğini ön planda tutarken genç erkekler erkek olma kimliklerini genç olmaktan daha fazla önemsemektedirler. Dolayısıyla bu araştırma çerçevesinde genç kadın ve genç erkekler aralarında ortak bir algı yaratmamaktadırlar. Bu sebeple de çaprazlanmış kategorizasyon ortamında aralarındaki ayırd ediciliği devam ettirmişlerdir.

Yetişkin kadınlar hem kadın kimliğini hem de yetişkin olma kimliğini ön planda tutmaktadır. Bu sebeple çaprazlanmış kategorizasyon ortamında genç kadınla ve yetişkin erkekle arasındaki ayırd ediciliği ortadan kaldırmıştır.

Yetişkin erkekler de yetişkin kadınlar gibi erkek olma ve yetişkin olma kimliklerine aynı önemi vermişlerdir. Dolayısıyla yetişkin kadınla arasında bir

farklılık algılamamıştır. Genç erkeği ise muhtemelen erkek kategorisinden ziyade genç kategorisinde algıladığından ayırd edici davranmaya devam etmiştir.

Tartışma

Bu çalışmada gerçek hayatta yer alan iki sosyal kategorizasyonun çaprazlanması sonucu ortaya çıkan etkinin gruplar arası davranışa olan etkileri incelenmiştir.

Elde edilen sonuçlar deneklerin sosyal kimliklerinde önplanda bulunan grup üyelikleriyle paralel bir şekilde çapraz kategorilerdeki ayırd ediciliklerini ortadan kaldırdıklarını göstermektedir. Yetişkin kadınlar kadın ve yetişkin olma kimliklerini önemli bulduklarından genç kadını kadın olma, yetişkin erkeği ise yetişkin olma kategorisinde aynı grubun üyeleri olarak algılamışlardır ve ayırd edici davranmamışlardır. Yetişkin erkekler de yetişkin olma ve erkek olma kimliklerini önplanda tuttuklarından yetişkin kadınları yetişkin olma kategorisinin ortak üyeleri algılamışlardır. Genç erkekleri ise daha çok genç olarak algıladıklarından aralarındaki farklılığı çaprazlanmış kategorizasyon ortamında da devam ettirmişlerdir.

Bir diğer bulgu da verilerin Vanbeselaere'in 1991'de elde ettiği gerçek gruplar arası davranış algısının çaprazlanmış situasyonunda devam ettiğine dair sonuçları ile çelişmesidir. Vanbeselaere'in denekleri çaprazlanmış kategorizasyon situasyonunda örtüşen grup üyeliklerinde ayırd edicilik algılarını performans ölçeklerinde ortadan kaldırırken, genel değerlendirme ölçeklerinde devam ettirmişlerdi.

Bu araştırmada ise gruplar arası ayırd edicilik sadece genel değerlendirme temelinde ölçülmüştür. Denekler grup içine ve grup dışına dair genel tarifler vermişler ve kendilerine uyar/uymaz ölçütlerine göre değerlendirmişler. Elde edilen bulgular psikolojik olarak eşit öneme sahip kategorizasyonlar her iki çapraz grubun üyelerinde önplana geldiğinde aralarındaki farklılıkları kognitif seviyede ortadan kaldırdıklarına işaret etmektedir. Bu durumun davranışsal seviyede de kendini gösteriyor olması kuvvetle muhtemeldir.

Bir diğer ilgi çekici sonuç ise çaprazlanmış kategorizasyonun gruplar arası ilişkiler üzerindeki etkisinin birden fazla değişik şekillerde ortaya çıkmış olması-

dır. Brewer ve arkadaşları (1987) değişik etki modelleri öne sürmüşlerdir. Bunlardan biri olan kategori birleşmesi (category junction) modeli, genç kadın ve genç erkek gruplarında gözlenen sonuçlara uymaktadır. Bir diğer model olan baskın kategori (dominant category) modeli ise yetişkin erkek grubunun verdiği sonuçlara uymaktadır. Yetişkin kadın deneklerden elde edilen bulgular ise toplamsal birleşme (combine additively) modeline uymaktadır.

Bu farklı modellerin bir arada işleyişi, bu çalışmada kullanılan kategori-zasyonların emik özelliklerinden kaynaklanmış olabilir. Nitekim bu çalışmanın devamı niteliğindeki değer bir çalışmada (Arkonaç, 1992) grup üyelerinin tariflerindeki özellikler bu emik olma durumunu desteklemektedir.

KAYNAKLAR

- Arcuri, L. (1982). "Three patterns of social categorization in attribution memory" *European Journal of Social Psychology*, **12**; 271-282.
- Arkonaç, S. (1994). "Çaprazlanmış grup üyeliği ve sosyal kognisyonların temsili". *Tecrübi Psikoloji Çalışmaları*, **20**:108-118.
- Brewer, M.B, H-K, Miller, N. (1987). "Social identity and social distance among Hong Kong children." *Personality and Social Psychology Bulletin* **13**, 156-165.
- Brown, R. ve Turner, J. (1979). "The criss categorization effect in an intergroup discrimination." *British Journal of Social and Clinical Psychology*, **18**, 371-383.
- Deschamps, J-C ve Doise, W. (1978). "Crossed category membership in intergroup relations." H. Tajfel (kitap) *Differentiation Between Social Groups*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Doise, W. (1978). *Groups and Individuals : Explanations in Social Psychology*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hortwitz, M. ve Rabbie, J. (1982). "Individuality and membership in the intergroup system." H. Tajfel (kitap) *Social Identity and Intergroup Relations*, Cambridge University Press, Cambridge.

- Messick, D. ve Mackie, D. (1989). "Intergroup relations." **Annual Review of Psychology**, 40,45-81.
- Tajfel, H. ve Turner, J. (1979). "An intergrative theory of intergroup conflict." W. Austin & Worchel (kitap) **The Social Psychology of Intergroup Relations**. Brooks/Cole. California
- Vanbeselaere, N. (1987). The effects of dichotomous and crossed social categorizations upon intergroup discrimination." **European Journal of Social Psychology**, 17,143-156.
- Vanbeselaere, N. (1991). "The different effects of simple crossed categorizations: a result of the category differentiation process of differential category salience?" W. Strobe & M. Hewstone (kitap) **European Review of Social Psychology** 2. cilt.
- Zavalloni, M. (1971). "Cognitive process and social identity through focused introspection." **European Journal of Social Psychology**, 1,235-260.